

Kopczyński, Michał

Archiwum na dysku : (na marginesie "Nederlands Historisch Data Archief I: Eindverslag van een pilot project", samengesteld door P. K. Doorn, M.P.M. van Horik, L. J. Touwen, Amsterdam 1990; "Nederlands Historisch Data Archief II: Chronos Historical Data Archive System: (...)

Przegląd Historyczny 83/1, 115-118

1992

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

MICHAŁ KOPCZYŃSKI

Archiwum na dysku

(na marginesie *Nederlands Historisch Data Archief I: Eindverslag van een pilot project*, sammengesteld door P. K. Doorn, M. P. M. van Horik, L. J. Touwen, Amsterdam 1990, s. 73; *Nederlands Historisch Data Archief II: Chronos Historical Data Archive System: handbook of a prototype*, edited by P. K. Doorn, Amsterdam 1990, s. 132; *Nederlands Historisch Data Archief III: Historische databestanden Nederland 1990*, sammengesteld door N. S. van Hall, W. van Tellinge, Amsterdam 1990, s. 111).

Wymienione powyżej książki są pierwszymi publikacjami wydanymi przez Holenderskie Archiwum Elektroniczne (*Nederlands Historisch Data Archief — NHDA*). Pomysł organizacji archiwum gromadzącego materiały w postaci danych elektronicznych wysunięty został przez grupę młodych historyków holenderskich z uniwersytetu w Lejdzie zajmujących się historią społeczną i gospodarczą. Celem przyświecającym autorom projektu było udostępnienie szerokiemu kręgowi badaczy, także zagranicznych, materiałów źródłowych odpowiednio wcześniej opracowanych i posegregowanych. Archiwum powstaje dzięki współpracy badaczy wykorzystujących w swych badaniach technikę komputerową, którzy gotowi są nieodpłatnie przekazać NHDA stworzone przez siebie bazy danych, oczywiście po wcześniejszym opublikowaniu wyników badań. NHDA odpowiada za powtórne sprawdzenie spójności danych, eliminację ewentualnych pomyłek powstałych w czasie wpisywania danych, konwersję baz do używanego przez archiwum standardu, zaopatrzenie ich w nieodzowną potencjalnym użytkownikom dokumentację dotyczącą źródeł wykorzystanych przy tworzeniu bazy oraz udostępnianie zasobu wszystkim zainteresowanym badaczom.

Zgromadzone przez NHDA zasoby są łatwo dostępne dzięki zainstalowaniu danych na znajdującym się w Centrum Obliczeniowym uniwersytetu lejdeńskiego komputerze Amdahl, włączonym do holenderskiej elektronicznej sieci naukowo-badawczej (SURFnet), która z kolei dysponuje połączeniami z analogicznymi sieciami pracującymi na całym niemal świecie, w tym także z działającą w Polsce siecią EARN (European Academic and Research Network). Dzięki temu zasoby gromadzone przez NHDA mogą być szybko udostępniane wszystkim zainteresowanym badaczom. Korzystanie z NHDA jest stosunkowo proste dzięki wyczerpującym objaśnieniom pozwalającym nawet nie posiadającym obycia z komputerami badaczom na szybką orientację w sposobie postępowania z bazą danych.

Pierwsza z omawianych prac jest zbiorem artykułów przedstawiających doświadczenia zespołu NHDA zebrane w trakcie prac nad oddaną już do użytku bazą dotyczącą historii ekspansji europejskiej (*The History of European Expan-*

sion Data Bank — HEEDB). Autorzy omawiają między innymi tak fundamentalne problemy, jak zasady opracowania udostępnianych materiałów. Szczególnie ważne jest należyte poinformowanie potencjalnych użytkowników o tym, na ile dana baza jest wiernym odzwierciedleniem źródła, na podstawie którego została sporządzona. Pożądane jest naturalnie takie konstruowanie baz aby odzwierciedlały one maksymalnie wiernie oryginał. Nie jest to jednak możliwe w przypadku baz budowanych w oparciu o kilka różnych źródeł, a i w przypadku korzystania z jednego źródła często konieczna jest wstępna interpretacja danych pozwalająca na możliwie najefektywniejsze wykorzystanie bazy przez użytkowników.

Drugi z omawianych tomów jest wyczerpującą instrukcją dla potencjalnych użytkowników HEEDB. W skład HEEDB wchodzi pięć odrębnych baz: handel Holandii z Azją 1595—1795, handel Anglii z Afryką 1699—1808, demografia i struktura etniczna Batawii 1689—1789, handel Holandii z koloniami 1870—1940 oraz handel Batawii z portami chińskimi 1681—1792.

Użytkownicy mogą nie tylko przeglądać zawartość baz w poszukiwaniu potrzebnych im konkretnych informacji, ale również korzystać z procedur pakietu statystycznego SAS (Statistical Analysis System) umożliwiającego między innymi obliczenia średnich, odchylenia standardowego, współczynników korelacji itp. Możliwe jest także wprowadzenie do własnego komputera wybranych części bazy (za pozwoleniem NHDA¹), zamawianie i drukowanie na własnej drukarce tabel, a nawet wykresów. Każdą bazę zaopatrzone w niezbędne objaśnienia i listę publikacji dotyczących zagadnień związanych z jej tematyką. Użytkownik może ponadto odwoływać się w każdym momencie pracy do dostępnych w pakiecie SAS pomocy.

Polscy historycy chcący korzystać z zasobów NHDA muszą jeszcze niestety poczekać, ponieważ działający aktualnie w naszym kraju węzeł sieci EARN nie umożliwia bezpośredniej pracy na innych włączonych do niej komputerach (*remote computing*)². Możliwe jest natomiast uzyskanie połączenia poprzez instalowaną właśnie w Polsce na bazie sieci telekomunikacyjnej, pocztę elektroniczną, choć korzystanie z tej formy nie jest zalecane z uwagi na wysoki koszt połączeń, powolne działanie i możliwość zniekształcenia treści korespondencji z uwagi na dużą liczbę łączy na drodze do lejdeńskiego komputera³. Współpraca między firmą IBM a MEN w ramach inicjatywy akademickiej IBM pozwala jednak przypuszczać, że już niedługo Polska uzyska odpowiednie oprogramowanie i zgodę zarządów sieci EARN i BITNET na zainstalowanie oprogramowania pozwalającego na bezpośrednią pracę na znajdujących się w tych sieciach komputerach.

Trzeci tom zawiera inwentarz holenderskich i niektórych belgijskich komputerowych baz danych, które zostały już, bądź też zostaną w niedługiej przyszłości, przekazane NHDA i rozpowszechniane na podobnych zasadach jak HEEDB. Na 131 wymienionych baz (3 lata wcześniej istniało ich 81), 82 dotyczą szeroko rozumianej historii społecznej, 55 historii gospodarczej, 33 historii kultury, 24 historii politycznej, a 12 demografii historycznej. Chronologicznie ułożony spis otwiera *Supplementum epigraphicum Graecum* (VIII w. p.n.e. — VIII w. n.e.), a zamyka baza dotycząca holenderskich uczestników wojny domowej w Hiszpanii. Z pozostałych wymienić można przykładowo statystykę handlu między Amsterdamem

¹ Potencjalni użytkownicy winni przed skorzystaniem z zasobu NHDA uzyskać autoryzację od archiwum (adres elektroniczny NHDA w sieci EARN/BITNET: LETTPD at HLERUL2).

² Osoby zainteresowane mogą zamawiać konkretne informacje na interesujący temat w NHDA.

³ Adres komputera HLERUL2 w sieci ARPA-Internet lub Telenet (11710400200) winien być poprzedzony odpowiednimi numerami kierunkowymi.

a Archangielskiem 1590—1725, herby szlachty z terenów dzisiejszej Belgii, wielką bazę dotyczącą demografii Lejdy w latach 1700—1865, a także kilka baz bibliograficznych i dwa inwentarze archiwalne.

* * *

Elektroniczne archiwa włączone do międzynarodowej sieci komputerowej są zjawiskiem stosunkowo nowym, choć już dziś wymienić można kilka podobnych inicjatyw (Odense, Cambridge, New Brunswick, New Jersey, Tromsø), nie licząc baz danych ograniczających swe zasoby do wybranych zagadnień. Możliwości dostępu do zawartych w nich informacji uzależnione są od dalszego rozwoju sieci EARN w naszym kraju i stopniowego włączania Polski do obejmującej już znaczną część świata sieci komputerowej. Wszystko wskazuje na to, że w niedługiej przyszłości możliwa będzie bezpośrednia praca nie tylko na komputerach zagranicznych, ale także i na polskich włączonych do sieci elektronicznej. Warto więc chyba już teraz rozważyć możliwość zorganizowania polskiego odpowiednika NHDA.

Pierwszym krokiem w tym kierunku musi być przeprowadzenie inwentaryzacji krajowego zasobu komputerowych baz danych, które polscy historycy skłonni byłiby przekazać nowopowstałej instytucji, oczywiście po uprzednim opublikowaniu wyników swych własnych badań. Inwentaryzacja powinna objąć nie tylko bazy już ostatecznie opracowane, ale także te, które znajdują się aktualnie w trakcie opracowywania. Poniżej podano przykład karty zgłoszenia bazy danych.

KARTA ZGŁOSZENIA BAZY DANYCH — wypełniona

Nazwy bazy: Struktura społeczna ludności wsi Prus Królewskich w 1662 roku.

Problematyka: struktura społeczna Rzeczypospolitej, osadnictwo, propozografia.

Zakres terytorialny: województwa chełmińskie, pomorskie i malborskie.

Okres: 1662

Podstawa źródłowa: rejestr pogłównego generalnego województw Prus Królewskich 1662, lustracja królewszczyzn 1664.

Publikacje:

Program stanowiący podstawę bazy: CDS-ISIS wersja mikro.

Sposób przechowywania: dyskietki 5 1/4.

Status: baza w trakcie opracowania.

Właściciel: Michał Kopczyński, Instytut Historyczny UW. Krakowskie Przedmieście 26/28, Warszawa.

Zgłoszenia zawierające powyższe informacje zostaną wprowadzone do mikrokomputerowej bazy danych, opublikowane i stanowiąc będą podstawę do podjęcia dalszych kroków zmierzających do zorganizowania archiwum⁴.

Najkorzystniejszą lokalizacją dla nowego archiwum wydaje się być komputer w Centrum Informatycznym Uniwersytetu Warszawskiego, który jest najlepiej przystosowany do tej funkcji z uwagi na fakt, że na nim właśnie zlokalizowany jest główny polski węzeł sieci EARN. Kierownictwo Centrum Informatycznego UW wyraziło już wstępną zgodę na przyjęcie archiwum, a także zgodziło się zapewnić fachową pomoc przy instalacji pierwszych baz. Aktualnie prowadzone

⁴ Zgłoszenia proszę przekazać niżej podpisanemu pod podanym adresem.

są prace nad bazami dotyczącymi struktury społecznej i zaludnienia Korony w świetle rejestrów pogłównego generalnego 1662—1676, opracowywanymi w ramach programu badawczego „Społeczeństwo Korony w drugiej połowie XVII wieku” kierowanego przez profesora Antoniego Mączaka. W przyszłości ambicją archiwum będzie nie tylko udostępnienie szerokiemu gronu badaczy istniejących już w formie elektronicznej danych, ale także wprowadzenie do pamięci komputera nieopublikowanych dotąd cennych materiałów, takich jak na przykład pozostawione przez profesora Włodzimierza Dworzacka materiały dotyczące szlachty wielkopolskiej. Być może, możliwa będzie realizacja zaproponowanej przez profesora Lecha Szczuckiego inwentaryzacji korespondencji staropolskiej⁵. Losy tych wszystkich projektów zależą jednak od opinii i gotowości do współpracy ze strony polskich historyków.

⁵ L. Szczucki, *W sprawie inwentaryzacji korespondencji staropolskiej*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” t. XXXIII, 1988.

REVIEW OF RESEARCH

- J. TOMASZEWSKI — „Slovansky přehled” in Its New Form 111

The recent end to political and ideological pressure and the restriction and subsequent liquidation of censorship enabled Czech and Slovak historians an unhampered choice of topics as well as an unlimited interpretation and presentation of their outcome. In this context, the author discusses works published in the course of the recent years in one of the best known local historical periodicals, and in particular studies dealing with modern history.

DISCUSSIONS

- M. KOPCZYŃSKI — An Archive on a Disc 115

The author presents the „Nederlands Historisch Data Archief”, vols I—III, which provides information about data bases made available by Dutch historians, as well as some of their Belgian colleagues. He ends with an examination of the conditions of utilising those data with the intermediary of the EARN network and the perspectives of including Polish data bases into international circulation.

- A. LASZUK — Italian Renaissance Families (in Connection with the Book by Ch. Klapisch-Zuber) 119

This characteristic and estimation of a collections of articles dealing with an early Renaissance Florentine family, and in particular with the social position of women and the marriage strategy of wealthy burgher families, is preceded by an outline of earlier works on the subject.

- M. DMITRIEW — A Study into National Obsessions (Critical Remarks on the Work by A. Kępiński) 127

- H. GRALA — The Origin of Polish Russo-phobia (in Connection with the Book by A. Kępiński) 135

These two opinions concern Andrzej Kępiński's „Lach i Moskal. Z dziejów stereotypu” (Lach and Muscovite. From the History of a Stereotype), Warszawa—Kraków 1990. M. Dmitriew basically criticises the, in his estimation, unfavourable image of the Pole present in Russian consciousness. He draws attention to a selective choice of literary source, the absence of a more thorough historical analysis, the neglect of testimonies of sympathy for the Poles and the fact that the author bypassed in silence the fact that the stereotype referred to the Polish nobleman and appeared relatively late. Its origin dates back to the so-called Smuta in the first and second decades of the seventeenth century.

H. Grala discusses the issue from the point of view of the emergence of a negative stereotype of the „Muscovite” in Polish consciousness, stressing the fact that the terms „Muscovite” and „Ruthenian” were not distinguished in the Middle Ages as well as a selective approach to literary testimonies. The author also connects the beginnings of the negative stereotype of a Russian with the Smuta, and its consolidation — with the eighteenth and nineteenth centuries. Attention is drawn to the late appearance of religious animosity.

REVIEWS